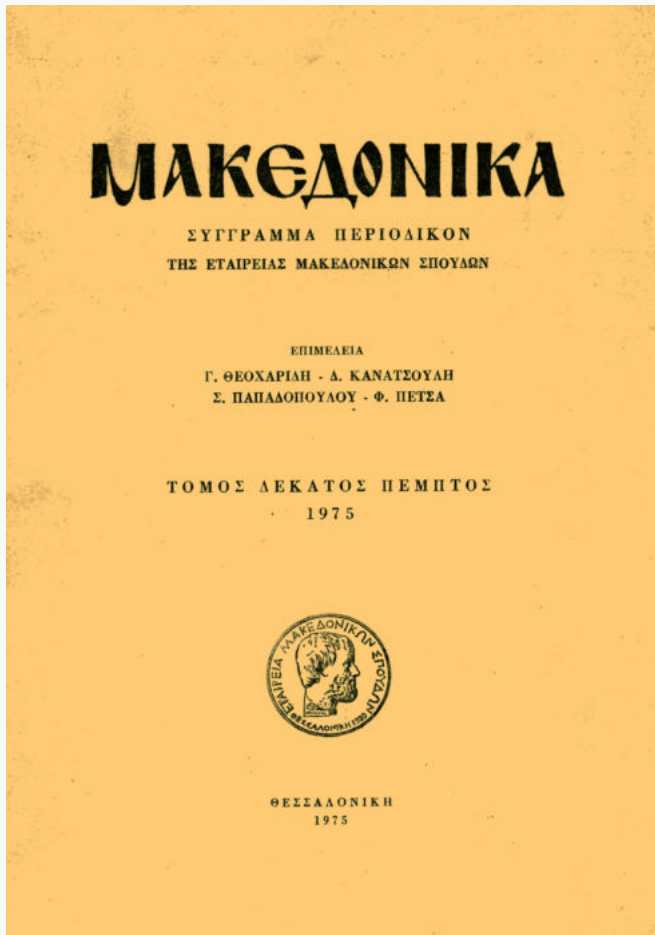

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του Κάζα Θεσσαλονίκης: (Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου)

Σ. Ι. Παπαδόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.609](https://doi.org/10.12681/makedonika.609)

Copyright © 2014, Σ. Ι. Παπαδόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδόπουλος Σ. Ι. (1975). Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του Κάζα Θεσσαλονίκης: (Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου). *Μακεδονικά*, 15(1), 114–146. <https://doi.org/10.12681/makedonika.609>

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟ 1906
ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ ΤΟΥ ΚΑΖΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
(ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ)

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ θέμα τῆς παιδείας στὴν Μακεδονία πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της μᾶς εἶχε ἀπασχολήσει καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ὅταν προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε μιὰ συνοπτικὴ ἀλλὰ σαφὴ καὶ κατατοπιστικὴ εἰκόνα τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ Κριμαϊκοῦ καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1856-1912)¹. Στὸ τέλος τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ βιβλίου μας ἐκείνου εἶχαμε ἐκφράσει τὴν εὐχὴ νεώτεροι ἐρευνητὲς νὰ μελετήσουν τὸ ἴδιο θέμα κατὰ μικρότερες περιοχὰς σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες καὶ εἶχαμε διατυπώσει τὴν ἄποψη ὅτι: «Ἄν ἡ ἐργασία μας κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον μερικῶν πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῇ, τότε θὰ μπορέσουμε νὰ ποῦμε ὅτι πέτυχε τὸ σκοπὸ της καὶ νὰ εἴμαστε ἀπόλυτα ἱκανοποιημένοι»².

Μολονότι δὲν πέρασαν καὶ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε, ἔχει διαπιστωθῇ κάποιον ἐνδιαφέρον τῶν μελετητῶν τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας πρὸς τὴν παρὰπάνω κατεύθυνση καὶ αὐτὸ μᾶς ἱκανοποιεῖ πρὸς τὸ παρὸν ἀρκετά. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς δὲν πάψαμε κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ νὰ συγκεντρώνουμε ὕλικό (κυρίως ἀνέκδοτα ἔγγραφα) σχετικὸ μὲ τὸ ἴδιο θέμα. Βέβαια—πρέπει νὰ τὸ τινύσουμε—τὸ ὕλικό αὐτὸ δὲν μεταβάλλει οὐσιαστικά τὶς προηγούμενες διαπιστώσεις καὶ ἀπάνσεις μας, ἀλλὰ ἀναμφισβήτητα μᾶς δίνει μερικὰς ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες, ποὺ νομίζουμε χρήσιμο νὰ τὶς φέρουμε στὴ δημοσιότητα γιὰ χάρι τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας γενικώτερα.

Γιὰ τὸν παραπάνω λόγον δημοσιεύουμε ἐδῶ μιὰ ἀνέκδοτη ἐκθεσὴ τοῦ γνωστοῦ Ἡπειρώτη ἐκπαιδευτικοῦ, φιλολόγου, λαογράφου καὶ ἱστοριοδίφῃ Δημητρίου Μ. Σάρρου (1869-1938)³, ποὺ ὡς «Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐν

1. Βλ. σχετικὰ Σ τ ε φ ἄ ν ο υ Ι. Παπαδοπούλου, Ἑκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, ἐκδόση Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀριθμ. 31, Θεσσαλονίκη 1970.

2. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 14.

3. Ὁ Δημήτριος Μ. Σάρρος γεννήθηκε στὴν Κάτω Βίτσα τῆς Ἡπείρου στὶς 14 Σεπτεμ-

Μακεδονία Ἑλληνικῶν Σχολείων» περιόδευσε τὸ 1906 τὴν ὑπαίθρο τοῦ καζῶ (ἐπαρχίας) Θεσσαλονίκης καὶ μᾶς ἔδωσε σὲ μιὰ ἐκτενῆ ἐκθέσὶ τοῦ λεπτομερῆ καὶ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τόσο γιὰ τὰ σχολεῖα ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ γενικὰ κατάστασι τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων χωριῶν τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ἐπαναλάβουμε ἐδῶ ὅσα γράψαμε γιὰ τὸν καζῶ Θεσσαλονίκης στὸ βιβλίο μας, ὅπου μπορεῖ νὰ ἀνατρέξῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος γιὰ γενικώτερη ἐνημέρωσις¹. Θὰ περιοριστοῦμε μόνο στὴ δημοσίευσιν τῆς ἐκθέσεως μὲ τὸν ἀπαραίτητο ὑπομνηματισμό, στὴ συγκέντρωσι τῶν στοιχείων ποὺ μᾶς δίνει αὐτὴ καὶ σὲ ὁρισμένους παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις.

B. Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΑΡΡΟΥ

Ἡ ἐκθεσι τοῦ Σάρρου, ποὺ δημοσιεύουμε ἐδῶ, ἀποτελεῖται ἀπὸ 44 σελίδες καὶ βρίσκεται στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καθὼς καὶ (σὲ φωτοαντίγραφο) στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου (Ι.Μ.Χ.Α) στὴν Θεσσαλονίκη, στὸ φάκ. Στ' 44. Στὸ ἴδιο ἀρχεῖο ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἓνα ἀντίγραφο τῆς ἰδίας ἐκθέσεως, ποὺ

βρίοι τοῦ 1869. Παρακολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου στὸ χωριὸ του, τοῦ ἑλληνικοῦ στὴν Ἀνω Βίτσα καὶ τοῦ γυμνασίου στὴν Ζωσιμαῖα Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων. Κατόπιν φοίτησε στὸ Φιλολογικὸ Τμήμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πέρασε μὲ ἐπιτυχία τὶς διδακτορικὰς του ἐξετάσεις τὸν Μάρτιο τοῦ 1897. Ὑπηρέτησε πολλὰ χρόνια ὡς ἐκπαιδευτικὸς: πρῶτα, ὡς τὸ 1902, στὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Κόπρο (Λευκωσία καὶ Λάρνακα): ἔπειτα ὡς γυμνασιάρχης καὶ διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν οἰκοτροφείων ἐπὶ τέσσερα χρόνια στὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἓνα στίς Σέρρες· ἐπὶ μιὰ dietia (1904-1906) διετέλεσε πρῶτος γενικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ οργανωτὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως στὴν Μακεδονία καὶ Θράκη· ἐπὶ δεκατέσσερα ἔτη (1909-1923) δίδαξε στὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, Ἑθνικὸν Ἰωακείμειον Παρθενωγχείον καὶ Ἑθνικὸν Λύκειον τοῦ Πέραν)· τέλος, ὑπηρέτησε ὡς γυμνασιάρχης τοῦ γυμνασίου Κερκύρας, τοῦ γυμνασίου Καλλιθέας Ἀθηνῶν καὶ ὡς ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος ἐπὶ ἐννέα χρόνια, ὡς τὸ 1935, ὅταν καὶ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν λόγφ ὀρίου ἡλικίας. Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς ἐκπαιδευτικῆς του σταδιοδρομίας κατέλαβε καὶ πολλὰ ἄλλα συναφῆ ἀξιώματα: διετέλεσε μέλος τῆς Κεντρικῆς Πατριαρχικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, σύμβουλος καὶ πρόεδρος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ρίζαρείου Σχολῆς καὶ ἄλλα. Ἐγραψε ἄρκετὰ ἔργα λογοτεχνικά, ἱστορικά καὶ λαογραφικά, ἀλλὰ ἔγινε πιὸ πολλὸ γνωστὸς ἀπὸ τὶς μεταφράσεις του ἀρχαίων τραγῳδιῶν τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Πέθανε στὴν Ἀθήνα στίς 3 Νοεμβρίου τοῦ 1938. Περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σάρρου βλ. στοὺ Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου, Ἱστορικὴ μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπειρῷ χώρας Βεζήτης, Ἰωάννινα 1939, σ. 116-122, καὶ Χρ. Ι. Σούλῃ, Δημήτριος Σάρρος, «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τ. 13 (1938), σ. 191-196.

1. Βλ. Παπαδόπουλος, ἑ.ἀ., σ. 127-130, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

παρουσιάζει μερικές μικρές διαφορές από το πρωτότυπο και τις οποίες σημειώνουμε κατά την έκδοση του κειμένου¹.

Το κείμενο της εκθέσεως είναι χειρόγραφο², με γραφή καθαρή, αλλά όχι από το ίδιο χέρι. Εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς τρεις διαφορετικές γραφές. Στην πρώτη ανήκουν οι σελίδες 1-4, 12 (από τη μέση και κάτω) -21 και 31-40 (ως τη μέση) και στην τρίτη οι σελίδες 22-30 και 40 (από τη μέση και κάτω) -44, δηλαδή ως το τέλος. Το τελευταίο αυτό τμήμα είναι γραμμένο από τον ίδιο τον Σάρρο, όπως είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε συγκρίνοντας τη γραφή του με ένα ιδιόγραφο γράμμα του Σάρρου που έθεσε ευγενικά στη διάθεσή μας ή βοηθός της έδρας μας δ. Ήλευθερία Νικολαΐδου.

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύεται όπως έχει, με την ορθογραφία δηλαδή και τη στίξη του. Είναι εξ άλλου ορθογραφημένο. Η επέμβασή μας περιορίζεται μονάχα στην τακτοποίηση μερικών κεφαλαίων γραμμάτων.

σ. 1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
Ἀριθμ. 20

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 10 Ἰουλίου 1906

ΚΑΖΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Περιοδεῖα τοῦ Γεν(ικοῦ) Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἑλλ(ηνικῶν) Σχολείων ἀνά πάντα τὰ χωρία αὐτοῦ.

Τὰ χωρία τῆς ὑποδιοικήσεως (καζᾶ) Θεσσαλονίκης ἐκκλησιαστικῶς ἐπάγονται:

Α) ἐπὶ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης³

Β) ἐπὶ τὴν Ἐπισκοπὴν Καμπανίας

1. Τὸ ἀντίγραφο αὐτό, μαζὶ μεῖς ἄλλες παρόμοιες ἐκθέσεις, ὑπεβλήθη ἀπὸ τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὴν Θεσσαλονίκη στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν μετὰ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 430/14 Αὐγούστου 1906 ἔγγραφο τοῦ. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1904-1907) Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴν Θεσσαλονίκη ἦταν ἕνας ἐξαίρετος διπλωμάτης, ὁ Λάμπρος Κορομηλάς, κατόπιν Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν στὴν κυβέρνησις Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Σύντομη, ἀλλὰ περιεκτικὴ σκιαγραφία τῆς λαμπρῆς ἐθνικῆς δράσεως τοῦ Κορομηλά στὴν Μακεδονία βλ. στὴ μελέτη τοῦ αἰμνήστου Β. Α. ο υ ρ δ α, Τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, 1903-1908, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 11-21.

2. Στὸ κείμενο ὑπάρχουν μερικὲς διαγραφές καὶ ἀλλαγές λέξεων, ποὺ ἀποσκοποῦν, τὶς περισσότερες φορές, σὲ φραστικὲς βελτιώσεις.

3. Κατὰ τὸ 1906 στὴ μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ὑπάγονταν πέντε ἐπισκοπές: α) Κίτρους μετὰ ἔδρα τὴν Κατερίνη, β) Καμπανίας μετὰ ἔδρα τὴν Κουλακιά, γ) Πολυανῆς μετὰ ἔδρα τὴν Δοϊράνη, δ) Ἀρδαμερίου μετὰ ἔδρα τὴν Γαλιτιστα, καὶ ε) Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους μετὰ ἔδρα τὴν Ἀρναία.

- Γ) ὑπὸ τὴν Ἐπισκοπὴν Πολυανῆς
 Δ) ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Βοδενῶν
 Ε) ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Κασσανδρείας¹

Α'. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τῶν ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Θεσσαλονίκης ὑπαγομένων κοινοτήτων πρὸς ταῖς κωμοπόλεσιν² Ἀσβεστοχωρίον, Ἐπανωμῆς καὶ Μπάλτσας κεφαλοχώρια εἶναι καὶ ὁ Χορτιάτης, Καποντζίδα, Λαγνά, Ἀειβάτι, Λοιμύγλαβα, Γραδοβόρι καὶ Νεοχωροῦδα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ χωρία εἶναι κτήματα (τσιφλίκια) ὀθωμανῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον³, τούτων δὲ τὰ μὲν εἶναι ἐλληγράφονα, τὰ δὲ ξενόφωνα⁴.

Ι. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ· ΕΝ ΑΙΣ ΚΡΑΤΕΙ Η ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ
 (Η ΣΤΗΝΘΕΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ) ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ*

σ. 2

Ἀσβεστοχώριον⁷

2 Ἰουνίου 1906

Κατὰ νεωτερίτην στατιστικὴν⁸, γενομένην ὑπὸ τοῦ μονκτάρη, τὸ Ἀσβεστοχώριον ἔχει οἰκίας 736, στέφανα 852, ἄρρενας 2.216 (ὧν 1.018 ἀποδημοῦσι), θήλειες δὲ 2.206, ἤτοι κατοίκους ἐν ὅλῳ 4.422 πάντας Ἑλλήνας. Γλῶσσα λαλομένη ἐν μὲν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἢ σλαβομακεδονικῇ, ἐκτὸς δ' αὐτῆς καὶ ἡ ἐλλη-

1. Στὸ ἀντίγραφο τὸ τμήμα τοῦ κειμένου «Περιοδεῖα...Κασσανδρείας» ἔχει ὡς ἐξῆς: Συναπτικὴ ἐκθεσις τῆς καταστάσεως τῶν χριστιανικῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων τῆς ἐποδιοικήσεως (καζᾶ) Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1905-1906 ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρησάντος Δ. Σάγγρον, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἑλλήν. Σχολείων.

Ὁ Καζᾶς Θεσσαλονίκης ἐκκλησιαστικῶς κατανέμεται κατὰ τὸ πλεῖστον μεταξὺ τῆς ὁμογενέως Μητροπόλεως καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Καμπανίας, ὀλίγη δὲ χωρία ὑπάρχοντα ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Βοδενῶν, τὴν Ἐπισκοπὴν Πολυανῆς καὶ τὴν Μητροπόλιν Κασσανδρείας.

2. Στὸ ἀντ. πλὴν τῶν κωμοπόλεων.

3. Ἡ φράση στὸ ἀντ. εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀθωμανῶν.

4. Ἀκολουθοῦν στὸ ἀντ. οἱ λέξεις ἡ δὲ γλῶσσα.

5. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ φράση τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

6. Στὸ ἀντ. γλῶσσα.

7. Προστίθενται στὸ ἀντ. μέσα σὲ παρένθεση οἱ λέξεις *τοῦκ. Kireckoi*.

8. Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ ἀπογραφὴ τῶν πληθυσμῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ ἐγίνε στα 1904-1905 ἀπὸ τὸν Χουσεῖν Χιζμή πασά, ὁ ὁποῖος εἶχε τοποθετηθῇ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1902 γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν με ἔδρα τὴν Θεσσαλονίκη. Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη, ποὺ διατάχθηκε με αὐτοκρατορικὸ φερμάνι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1904, ἐγίνε με πνεῦμα δυσμενὲς γιὰ τοὺς Ἑλλήνες, γιατί προέβλεπε καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας χωριστῆς ἐθνότητος, τὸν «Βλάχ», στὴν ὁποία ἐκβιάζονταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους τῆς ἀπογραφῆς νὰ καταγραφοῦν οἱ βλαχόφωνοι Ἑλλήνες (βλ. πρόχειρα στοὺς Σ τ ε ρ γ ι ο υ Γ υ α λ ι σ τ ρ α, Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, Ἀθῆναι 1945, σ. 46-54, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία).

νική, ἣν ἄριστα γινώσκουσι καὶ φιλοτιμοῦνται νὰ μεταχειρίζονται πάντες οἱ νεώτεροι.

Μαθηταὶ ἐγγραφέντες ἐν ὄλῳ 764, διδάσκαλοι ἐν ὄλῳ 10.

Περὶ τῆς ἀξιολογώτατης ταύτης κομπούλεως, ἥς τὸ φρόνημα¹ παραμένει ἀκαίαν, ἡ δὲ ἐπιχωριάζουσα σλανομακεδονικὴ γλῶσσα ὁσημέραι περιορίζεται ὑπὸ τῆς διὰ τῶν σχολείων καὶ τῶν νέων διαδιδομένης ἐλληνικῆς, ἐκτενῶς ἐγράψαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν σχολικὸν ἔτος ἐπισκεφθέντες αὐτήν, κατὰ δὲ τὸν Νοέμβριον διελθόν² ἐκεῖθεν καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς κ. Παπαζαχαρίου ἐπέβαλε βραχεῖαν ἔκθεσιν. Συμπληρωματικῶς ἡμεῖς νῦν σημειοῦμεν³ ὅτι κατὰ τὴν ἐκείσε
 σ. 3 τελευταίαν μετάβασιν μας⁴ ἐκαλέσαμεν εἰς συνεδρίαν τοὺς προκρίτους πρὸς ἐξομάλυνσιν διαφορῶν τιῶν καὶ καταβολῆς ὑπ' αὐτῶν τοῦ ἀπαιτούμενου χρημάτων πρὸς ἵδρυσιν ἐνοριακοῦ νηπιαγωγείου, ἀναγκαιοτάτου τῇ [φιλοτίμῳ καὶ μεγάλῳ, ἀλλὰ καὶ σλανοφωνοῦσῃ κοινότητι]⁵. Πληροφρορηθέντες δ' ὅτι ἡ ἀπὸ ἐτῶν λειτουργοῦσα «Φιλόπτωχος Ἀδελφότης» ἔχει περιουσίαν 2.000 λιρῶν περίπου, δεδανεισμένην εἰς ἐντοπίους⁶, ἐπέσαμεν τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη αὐτῆς ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἵδρυσιν τοῦ νηπιαγωγείου καὶ πρὸς τοῦτο συνέταξαν πρακτικὸν δι' οὗ ὥρισαν 250-300 λίρας καταβληθησομένης ὑπ' αὐτῶν ὡς διαχειριστῶν τῆς περιουσίας τῆς ἀδελφότητος. Ἐν τῷ ἐνοριακῷ νηπιαγωγείῳ τούτῳ⁷ θὰ φοιτῶσιν ὑπὲρ τὰ 100 νήπια, τὸ μὲν δυσκολυνόμενα⁸ ἐν κακοκαιρίᾳ μάλιστα νὰ ἐρχονται εἰς τὸ κεντρικὸν διδακτήριον τῶν θηλέων, ἐν ᾧ⁹ λειτουργεῖ τὸ ὑπάρχον νηπιαγωγεῖον, τὸ δὲ καὶ μὴ εὐρίσκοντα χῶρον ἐν αὐτῷ νὰ σταθῶσιν.

Ἡ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς κοινότητος¹⁰ γενομένη καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐργασία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πεπειραμένου καὶ δραστηρίου διδασκαλιστοῦ¹¹ Δ. Νάκου¹² καὶ τῆς φιλοτίμου Ἀρσακειάδος Ἑλλης Κυβερτιδίου καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ λοιποῦ ἐκλεκτοῦ προσωπικοῦ ὑπῆρξε λίαν γόνιμος, ἐγκαίρως ἐκλυπούσης καὶ τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἀναφύσεως μικρᾶς διαφωνίας μεταξὺ διδασκάλων καὶ ἐφόρων.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τοῦ νηπιαγωγείου παρετηρήθη κατὰ

1. Στὸ ἀντ. τὸ ἐλληνικὸν φρόνημα.

2. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ λ. τότε.

3. Ἀντὶ γὰρ ἡμεῖς νῦν σημειοῦμεν στὸ ἀντ. σημειοῦμεθα.

4. Στὸ ἀντ. ἡμῶν.

5. Ἡ φράση σὲ [] εἶναι διαγραμμένη στὸ κείμενο. Στὸ ἀντ. παραλείπεται ὅλη ἡ φράση ἀπὸ τὸ ἀναγκαιοτάτου καὶ ἐξῆς.

6. Ἀντὶ εἰς ἐντοπίους στὸ ἀντ. ἐκεῖ.

7. Στὸ ἀντ. ἐν τῷ ἐνοριακῷ τούτῳ νηπιαγωγείῳ.

8. Ἀδυνατοῦντα στὸ ἀντ.

9. Ἀντὶ ἐν ᾧ στὸ ἀντ. ἐνθα.

10. Στὸ ἀντ. Ἀρσεστοχωρίον.

11. Ἡ λέξις παραλείπεται στὸ ἀντ.

12. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ προσθήκη ἀποφοίτου τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου Θύβριος.

τὸ ἔτος τοῦτο ἐλάττωσις ἀποδοιμένη¹ εἰς τὴν ἀνεπάργειαν τοῦ διδασκῆριον σ. 4
τῶν νηπίων. Οὕτως, ἐνῶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχονεν νήπια 370, ἐφέτος πε-
ριωρίσθησαν εἰς 327² (158 ἄρρενα+169 θήλεα).

Ἐν τῷ τετρατάκτῳ παρθεναγωγείῳ ἐνεγράφησαν 206 κοράσια (πέρουσι
205), ἐν δὲ τῇ ἑξατάκτῳ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν³ 231 μαθηταὶ (πέρουσι
215), ὧν 8 κοράσια.

Ἡ κοινότης ἔχει προσόδους ἀνερχομένας εἰς 300 περίπου λίρας ὧν μάλιστα
τὸ ἥμισυ χρησιμοποιεῖται ὑπὲρ τῶν σχολείων, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως δαπανωμέ-
νον πρὸς ἀνέγερσιν κοινοτικῶν κτημάτων προσοδοφόρων⁴, οἷον ξενοδοχείον,
κλιβάνον, φαρμακείον⁵ καὶ ὕδραγωγεῖον. Τὸ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας (μετὰ τοῦ
κηροποιείου) εἶναι δυσεξέλεγκτον, μηδὲν σχεδὸν συνεισφέρον ὑπὲρ τῶν scho-
λείων. Ἀνάγκη ἢ Ἱερὰ Μητρόπολις νὰ ἐξετάσῃ προσεκτικώτερον τοὺς κοινο-
τικούς λογαριασμούς, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ὥς ὁμολογοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀ-
σβεστοχωρίται, ἀν' ὑπάρξῃ σκοπιμότητι διαχειρίσις τοῦ κοινοτικοῦ χορήματος,
νὰ διατηρήσωσι⁶ τὰ σχολεῖα⁷ καὶ ἄνευ τοῦ ἐξ 170 λιρῶν ἐθνικοῦ ἐπιδόματος.
Ἐν τῇ ἀστικῇ σχολῇ ὑπάρχει καὶ βιβλιοθήκη ἐν καλῇ καταστάσει πλουτιζομένη
καὶ διὰ τῶν Μαρασλείων ἐκδόσεων, ὥς καὶ διδασκτικὰ⁸ ὄργανα, ἐν δὲ τῷ περι-
βόλῳ αὐτῆς κατήχησαν καὶ μικρὸν γυμναστήριον, δὲ θὰ καταστήσῃ τελειότε-
ρον ἢ νέα ἐφορεία.

Ἀεὶ β ἄ τ ι

σ. 5

27 Μαΐον 1906

Οἰκίαι 257, οἰκογένειαι 300, κάτοικοι 1.395 (725 ἄρρενες+670 θήλεις)
Ἑλλήνες πάντες. Μαθηταὶ ἐγγραφεῖντες ἐν ὅλῳ 252, διδάσκαλοι 4.

Καὶ τὸ κεφαλοχώριον τοῦτο ἐξακολουθεῖ εὐτυχῶς βαίνειν καλῶς ὑπὸ τε
ἐθνικῇ καὶ παιδευτικῇ ἐποπῇ.

Τὰ σχολεῖα ἐφέτος ἐλειτούργησαν καρποφορώτερον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν
τοῦ ἱκανοῦ διδασκάλου Α. Παπαθεοδώρου καὶ τῶν τριῶν φιλοπόνων καὶ φιλο-
τίμων διδασκαλισσῶν ὧν διακρίνεται ἡ ἐκ Σύρου ἀρίστη νηπιαγωγὸς Μαρία
Γοζαδίνου καὶ ἡ πεπειραμένη διδασκάλισσα Ἀθηνᾶ Καραφερίδου. Καὶ ἐν μὲν
τῇ ἑξατάκτῳ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν μαθηταὶ 152 (ὧν κοράσια 47), ἐν δὲ
τῷ νηπιαγωγείῳ 100 νήπια (ὧν κοράσια 42). Ἐκ τῶν τῆς ἀστικῆς προσήλθον
εἰς τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις 126.

1. Προστίθεται στὸ ἀντ. ἡ φράση ὑπὸ τῶν ἐκεί.

2. Μετὰ τὴν παρένθεση στὸ ἀντ. προστίθεται ἡ λ. ἤτοι.

3. Ἡ λ. λείπει στὸ ἀντίγραφο.

4. Στὸ ἀντ. ἡ φράση εἶναι προσοδοφόρων κοινοτικῶν κτημάτων.

5. Ἡ φράση οἷον φαρμακείον λείπει στὸ ἀντ.

6. Στὸ ἀντ. διατηρῶσι.

7. Στὸ ἀντ. τὰ σχολεῖα των.

8. Διδακτικά τινα στὸ ἀντ.

Ἡ κοινότης ἔχει ἐτησίους προσόδους 300 περίπου λίρας ἐκ μισθώσεων νομῶν θερινῶν καὶ χειμερινῶν, πληρώνουσι δ' ἐκ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ μόνον τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ, δαπανῶντες τὰλλα εἰς διαφόρους κοινοτικάς ἀνάγκας, ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ μισθοδοτῶσι καὶ τὰς διδασκαλίσσας, εἰς ὃ βαθμιδὸν δέον νὰ τοὺς συνηθίσωμεν ἀποκόπτοντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ἐπίδομα, ἀναλόγως ἐννοεῖται τῶν περιστάσεων. Καλῶς ἐργάζεται ἐν Ἀειβατίῳ καὶ ἡ «Φιλόπτοχος Ἀδελφότης» ἔχουσα ὑπὲρ τὰ 90 μέλη καὶ συντελοῦσα καὶ αὐτὴ μετὰ τοῦ σχολείου εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἥτις ὁσημέραι καὶ ἐνταῦθα διαδίδεται.

σ. 6

Δ α ο ὁ τ - μ π α λ ῆ

23 Μαΐου 1906

Οἰκίαι ἐν ὅλῳ 40, ὧν ἐλληρίζουσι 30 μετὰ ψυχῶν 186, σχισματικαὶ δὲ 10. Μαθηταὶ ἡμέτεροι 22. Γλῶσσα σλανομακ(εδονική). Μαθηταὶ Βουλγάρων 7.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι κτῆμα ἑπτὰ ὁθωμανῶν καὶ τῆς κυρίας Λομβάρδου. Ἰδιοκτίτους οἰκίας καὶ ἀγροὺς ἔχουσι καὶ τρεῖς τῶν ἐκεῖ ἡμετέρων. Τὸ σχολεῖον μικρὸν μὲν, ἀλλὰ καθαρόν. Ὁ ὑποδιδασκαλιστὴς Γεώργιος Ἀθανασιάδης ἐργάζεται εὐδοκίμως. Οἱ ἐγγραφεῖς μαθηταί, ἐν οἷς καὶ 4 κοράσια, παρέμειναν μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Τὸν χειμῶνα ἐφοίτησαν καὶ 6 παῖδια ἰσλαμικῶν βλαχοφόνων οἰκογενειῶν παραθεριζουσῶν νῦν ἐν Λιβαδίῳ Καρατζόβας.

Τὸ φρόνημα τῶν ἡμετέρων φαίνεται ζωηρὸν ἐλληνικόν.

Ν ε ο χ ω ρ ο ὁ δ α

24 Μαΐου 1906

Κεφαλοχώρι μετὰ οἰκιῶν ἐλληρίζουσῶν μὲν 83, σχηματικῶν δὲ 35. Μαθηταὶ ἐγγραφεῖς ἡμέτεροι 74 (ὧν 36 θήλεις). Διδάσκαλοι 2. Μαθηταὶ Βουλγάρων 20, διδάσκαλοι 2.

Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου ἱκανῶς εὐρύχωρον, εὐάερον καὶ καθαρόν. Ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Πετροβίτης, κρατούμενος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαΐου ἀδίκως εἰς τὰς φυλακάς, εἰργάσθη ἐκεῖ λίαν καρποφόρως, ὥς καὶ ἡ νηπιαγωγὸς Αἰκατ. Παπαθεοδοσίον. | Πάντα τὰ παῖδια εὖρον ζωηρὰ καὶ εὐχερῶς λαλοῦντα τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν.

σ. 7

Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν ἡμετέρων φαίνεται καλόν. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους λειτουργεῖ ἐκεῖ καὶ βουλγαρικὸν σχολεῖον μετὰ μαθητῶν 20 καὶ 2 διδασκάλων. Οἱ σχηματικοὶ ἐκκλησιάζονται εἰς Γραδοβόρι καὶ Δουδουλίρι, τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου ἀνηκούσης ἀποκλειστικῶς τοῖς ἡμετέροις.

Γ ρ α δ ο β ὁ ρ ι

24 Μαΐου 1906

Κεφαλοχώριον μετὰ οἰκιῶν ἐν ὅλῳ 150, ὧν 56 ἐλληνογρονοῦσαι, αἱ δὲ λοιπαὶ σχηματικαί. Μαθηταὶ ἡμέτεροι 45 (ὧν 14 κοράσια), διδάσκαλοι 2.

Ἐν τῷ τετρατάκτῳ σχολείῳ ἡμῶν τῷ λειτουργοῦντι ἐν ἀκαταλλήλῳ οἰκίᾳ ἐνφορτισμένη εὐρον μαθητὰς ἐν ὅλῳ 28 ἐκ τῶν ἐγγραφέντων 45, διδασκομένους ἡμιστά καροπόφους ὑπὸ τοῦ βραδυνγλώσσου ἐντοπίου διδασκάλου Εὐάγγελου Ζλατάνη, τελειοφοίτου τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, καὶ τῆς πρωτοπείρου διδασκαλίσσης Σ. Σταμάτου.

Οἱ ἡμέτεροι εἶναι διηρημένοι εἰς δύο κόμματα, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ Τράϊκος καὶ Γκόσιος ἐρίζουσι δι' ἀτομικά μᾶλλον συμφέροντα ἢ ἐθνικά. Ὑπεσχέθησαν ἡμῖν ὅτι θὰ συμφιλιωθῶσι καὶ συνεργασθῶσι τοῦ λοιποῦ, ὥς μὲ διεβεβαίωσαν καὶ οἱ φιλότιμοι νιοὶ τῶν δύο διαμαχομένων ἀρχηγῶν. Τὸ χωρίον ἔχει ἐτήσιον πρόσδοτον ἐκ βοσκησίμων γαιῶν 150 λίρας, ὧν 69 μὲν λαμβάνουσιν οἱ Βούλγαροι, 81 δὲ οἱ ἡμέτεροι — ὡς ἔχοντες πλείονα κτηματικὴν περιουσίαν — ἃς διανεμονται ἀναμεταξύ των πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων των. Τοῦ παλαιοῦ κοινοτικοῦ σχολείου [τὸ ἦμιν, ὥς γνωστόν, ἐπεδικάσθη τοῖς Βουλγάροις, ἐν δὲ τῷ σ. 8] ἐτέρῳ ἡμίσει μένει στρωτὸς πρὸς γόλαξιν τοῦ χωρίου. Κατάλληλον σχετικῶς οἰκίημα διὰ διδασκῆριον εὐρον τὴν κεκλεισμένην οἰκίαν τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἀδρόως κατὰ μῆνα βοηθούμενον Παπαχρήστον, ὅστις διαμένει ἐν Θεσσαλονίκῃ. Αὐστηχῶς καὶ ὁ ἐκεῖ ἱερεὺς ἡμῶν Παπαδημήτριος, εἰ καὶ γινώσκει γράμματα, ἀποβαίνει ἡμιστά ὠφέλιμος, ἀθαροῆς ὧν καὶ μεμφίμοιρος.

Οἱ σχισματικοὶ ἔχουσι 2 διδασκάλους καὶ 1 ἱερέα, μαθητὰς δὲ 50. Ἐκκλησιάζονται ἐκ περικτοπῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἐν ἧ καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐκκλησιάζ. 30 περίπου οἰκογένειαι αὐτῶν ἔχουσιν ὥθισιν¹ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ πάτρια, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ἡμετέρων.

Χαρμάν-κιοϊ

Τσιφλίκι ὀθωμανικὸν ἔχον οἰκίας 37, ἐλληνοφρονοῦσας πάσας. Ψυχὰι 217².

Εἰ καὶ τὸ χωρίον εἶναι εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ κάτοικοι αὐτοῦ λαλοῦσι συνήθως τὴν σλαβομακεδονικὴν, καίπερ γινώσκοντες ἄριστα πάντες καὶ τὴν ἐλληνικὴν. Μαθηταὶ ἐνεγράφησαν ἐν ὅλῳ 53 (ὧν κοράσια 11). Οἱ 32 τῶν μαθητῶν ἀνίσχουσιν εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον. Ὁ ὑποδιδάσκαλος Εὐάγγελος Δημητριάδης ἐκ τῶν μετρίων. Εὐδοκίμως εἰργάσθη ἡ διδασκάλισσα Μελοπομένη Κουλκουμπάση. Οἱ μαθηταὶ φαίνονται ἱκανῶς ζωηροὶ καὶ φιλότιμοι.

Τεκελί

σ. 9

Κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως οἰκίαι ἐλληνικαὶ 57, ἄρρενες 155+125 θήλεις, ἐν ὅλῳ κάτοικοι 280. Βουλγαρικαὶ ἐδηλώθησαν 3 οἰκίαι ἐκ ψυχῶν 18.

Γλῶσσα κρατοῦσα σλαβομακεδονικὴ, 5 οἰκογένειαι εἶναι ἐλληνόφωνοι. Μαθηταὶ ἐγγραφ(έντες) 29, διδάσκ(αλοι) 1.

1. Στὸ ἀντ. διάθεσιν.

2. Ἡ φράση στὸ ἀντ. εἶναι κατοίκους 217. Μαθηταὶ 53, διδάσκ. 2.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι τσιφλίκι τοῦ Χαμδὶβει. Τὸ γρόνημα τῶν κατωίων δὲν φαίνεται πολὺ ζωηρόν, μικροφύχον καὶ μεμνιμοίρον ὅντων τῶν πλειόνων. Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου ἐπιτόλαιος καὶ ὀκνηρὸς μὴ θέλων νὰ ἐπισκέπτηται τὰ πλησίον ἐλληνοφρονούντα τσιφλίκια Κάτω Καβακλί, Αἰάτρων καὶ Κωλοπάντι, ἐνθα ἐπὶ ἀμοιβῇ προσκαλεῖται πρὸς ἱεροπραξίαν.

Εὐτὺχος ὁ διδάσκαλος Δημ. Παπαγεωργίου ἐργάζεται μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐκεῖ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὸ δυνατόν καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης. Καὶ τὸ σχολεῖον δὲ εἶναι εὐάερον καὶ διώροφον, προσήλθον δ' ἐν αὐτῷ, διακριθέντες εἰς 4 τάξεις, μαθηταὶ 29 (ὧν 5 κοράσια) ἱκανῶς προοδεύσαντες.

Κάτω Καβακλί ἢ Κιοπέκ Καβακλίσι

Τσιφλίκι μετὰ 6 οἰκογενειῶν σλανοφώνων ἐλληνοφρονουσῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς Τεκελί¹.

Σ α μ λ ι²

Τσιφλίκι ἄνευ χριστιανικῶν οἰκογενειῶν.

- σ. 10 Σχισματικὰ καθ' ὁλοκληρίαν εἶναι τὰ ἐξῆς τρία: Λουδουλάρι, Ἀραπλί καὶ Ἰγγλὺς τσιφλίκι³.

Δουδουλάρι

Τὸ εἰς τὰ πρόθρυρα τῆς Θεσσαλονίκης βουλγαρικώτατον τοῦτο τσιφλίκι τοῦ Σκενδέρ πασᾶ ἔχει 26 σλανοφώνους οἰκογενείας ἐπιδρώσας καὶ ἐπὶ τῶν πέριξ μικρῶν τσιφλικίων. Οἱ Βούλγαροι ἔχουσιν ἐνταῦθα ἱερέα καὶ διδάσκαλον μετὰ 20 περίπου μαθητῶν.

Ἀραπλί

Τσιφλίκι τουρκικὸν μετὰ 15 οἰκιῶν σλανοφώνων ἀποσχισθέντων πρὸς τριετίας. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου μεταβαίνει ὁ ἱερεὺς τοῦ Λουδουλαρίου. Μένει ἐνταῦθα καὶ χωλὸς τις Βουλγαροδιδάσκαλος διδάσκων 5-6 μαθητάς.

Τρία Χάνια ἢ Οὔτς Χανλάρ⁴

Κατοικοῦσι δύο βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ἀγοράσασαι τὸ κτῆμα τοῦτο παρὰ τοῦ Σαούλ Μοδιάνου.

1. Στὸ ἀντ. Δεκελί.

2. Μαζί με ἄλλους συνοικισμοὺς ἀποτελέσσει τὴν κοινότητα Νέας Μεσημβρίας.

3. Σήμερα Ἀγχιάλος Μακεδονίας.

4. Ἐντάχθηκε στὴν κοινότητα Νεοχωροῦδας.

II. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΕΝ ΑΙΣ ΛΑΛΕΙΤΑΙ ΜΟΝΟΝ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Μ π ά λ τ ζ α

25 Μαΐου 1906

Οἰζία 446, κάτοικοι 2.400 πάντες Ἕλληνας. Μαθηταὶ ἐγγραφέντες ἐν ὄλῳ 230¹, διδάσκαλοι 4.

Ἡ Μπάλτζα βορείως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς δίωρον δι' ἀμάξης ἀπό- σ. 11
στασιν αὐτῆς κειμένη συναποτελεῖ μετὰ τῶν ἐπίσης ἑλληνοφώνων Δοιμυγλά-
βων, Λαγνῶν, Γιουβέσνης² καὶ Λαγκαδᾶ ἐρυνόν καὶ συμπαγὲς ἀμυντήριον
κατὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ Ἀβρὲτ-Ἰσάδ (Γυναικοκάστρου)³ καθόδου τοῦ
Βουλγαρισμοῦ. Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι ἀκαμιάτοτον,
ὁ δὲ πρὸς τὴν πρόοδον ζήλος ὁσημέραι προάγεται. Προσόδους ἐτησίους ἔχει ἡ
κοινότης 420 λίρας ἐκ νομῶν χειμερινῶν καὶ θερινῶν, ἐκ κτημάτων καὶ ἐκ περισ-
σευμάτων τοῦ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν ἐπλήρωσεν ἐφέτος εἰς διδασκαλι-
κοὺς μισθοὺς λίρ(ας) 150+41 εἰς ἀρχιεραικὴν ἐπιχορήγησιν, ἐδαπάνησε δὲ 100
λίρας εἰς τὸν περιβόλον τοῦ νεκροταφείου, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς διαφόρους κοινοτικὰς
ἀνάγκας. Νῦν φιλοτιμοῦνται νὰ διασκεδάσωσι καὶ ἐπεκτείνωσι τὸ ἄρρυθμον
καὶ ἀνεπαρκὲς διδαστήριον, ἐν ᾧ λειτουργεῖ ἐξάτακτος ἀστική σχολὴ μικτὴ
μετὰ μαθητῶν ἐγγραφέντων 150 (ὧν 42 κοράσια) καὶ νηπιαγωγεῖον μετὰ 75
νηπίων (ὧν 40 θήλεα). Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀστικῇ ἐγγραφέντων παρέμειναν μέχρι
τῶν ἐξετάσεων 130.

Ἐκ τοῦ διδάξαντος προσωπικοῦ διεκρίθη ἡ ἐθνοσυϊώδης καὶ μεθοδικὴ
διδασκάλισσα Ἐλένη Λασκαρίδου καὶ ὁ Δημήτριος Τσόντος πέρουσιν διευθυν-
τῆς ἐν Κουλακίᾳ. Ὁ διευθυντὴς Κοσμάς φαίνεται φιλότιμος μὲν καὶ πεπειρα-
μένος, ἀλλ' ἄνερ πολλῆς ἐθνικῆς ζωῆς διδάσκαλος. Κρατεῖ δὲ περὶ αὐτοῦ γνώμη
ἐν Αἰκατερίνῃ καὶ Κολωνδρῷ, ἔνθα πρότερον εἰργάζετο, ὅτι βουλγαροφρονεῖ.
Τὸ προσεχὲς ἔτος θὰ προσλάβωσιν ἓνα διδάσκαλον ἀκόμη καθ' ὑπόδειξιν ἡμῶν,
θ' ἀγοράσωσι δὲ καὶ διδασκτικὰ ὄργανα ὧν ἔχουσιν ἑλλειψιν.

Ἐν Μπάλτζα λειτουργεῖ καὶ «Ὁμιλος τῶν Φιλομούσων» τῇ ἐνεργείᾳ τῶν
καλῶν ἀδελφῶν Αἰγῶδα, τοῦ προκρίτου Παπαδόελη καὶ ἄλλων, | ἀριθμὼν 113 σ. 12
μέλη ἐξ ἐντοπίων. Ἡ κοινότης παρήγαγεν ἱκανοὺς ἱερεῖς. 8 ἐφημερεύουσιν ἐκεῖ,
ἄλλοι τόσοι δὲ ἀνὰ τὴν ὑποδιοίκησιν καὶ πόλιν Θεσσαλονίκης. Ἀτυχῶς πάντες
εἶναι μετριοτάτης ἀναπτύξεως, οἱ δ' ἐνδημοῦντες ἐν Μπάλτζῃ εἶναι καὶ πόται.

Οἱ Μπαλτζιστοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, σιροτροφίαν, κτηνοτρο-
φίαν καὶ κηπουρικὴν. Ὑπὲρ τοὺς 150 αὐτῶν εἶναι κηπουροὶ ἐν Θεσσαλονικῇ
καλλιεργοῦντες οἱ πλείους διὰ λογαριασμόν των λαχανοκίπους.

1. Τὸ σωστὸ ἄθροισμα τῶν μαθητῶν ποῦ ἀναφέρει παρακάτω τὸ κείμενο εἶναι 225.

2. Σήμερα Ἀσσηρος τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ.

3. Σήμερα Νέον Γυναικοκάστρου τοῦ Νομοῦ Κιλίκης.

Δριμύγλαβα (τουρκιστί Δριμύλ(λι))

25 Μαΐου 1906

Οικίαι 380, κάτοικοι 2.440 πάντες "Ελληνες. Μαθηταὶ ἐγγραφαί (έντες) ἐν ὄλῳ 188, διδάσκαλοι 4.

Ἡ κοινότης αὕτη (ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ὁποίας δέον ν' ἀποκόψωμεν τὸ σλανίζον ἥμισυ -γκλάβα, ὡς ποιοῦσι καὶ οἱ Τοῦρκοι) εὐπορεῖ ἐπίσης ἐκ τῆς γεωργίας, σποροτροφίας καὶ κτηνοτροφίας ἔχονσα καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἀκμαῖον, εἰ καὶ δὲν λείπουνσι αἱ ἀναμεταξὺ τῶν κατοίκων ἔριδες ἀφορμὴν ἔχονσαι τὴν διαχείρισιν τῶν κοινοτικῶν προσόδων, ὡς συμβαίνει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀνέρχονται δ' οἱ ἐτήσιοι πόροι τῆς κοινότητος εἰς 300 περίπου λίρας ἃς ἀποφέρει ἡ ἐκμίσθωσις τῶν χειμερινῶν καὶ θερινῶν νομῶν. Ἐκ τούτων καταβάλλουσιν εἰς μισθοδοσίας¹ διδασκάλων 97 λίρας, εἰς ἀρχιερατικὴν δὲ ἐπιχορήγησιν 35, / σ. 13 τὰς λοιπὰς εἰς διαφόρους χρεῖας. Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐθνικοῦ χορηγήματος.

Τὸ διδασκίριον τοῦ χωρίου εἶναι μὲν ὑψηλὸν καὶ διώρογον, ἀλλὰ κακῶς διηρημένον καὶ ἀνεπαρκές. Ἔχει ἀνάγκη διασκευῆς τιнос καὶ ἐπεκτάσεως τῆς αὐλῆς ἐπὶ τοῦ παρακειμένου βορβοροῦδους γηπέδον, ὅπερ ἰσοπεδοῦμενον καὶ δεινδροφυτευόμενον, ὡς ὑπεδείξαμεν αὐτοῖς, δὲν θὰ εἶναι πλέον νοσογόνος ἐστία. Ἐν τῇ ἐξατάκτῳ μικτῇ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεργήσαν 99 μαθηταὶ (ὧν 13 μαθήτριαι), παρέστησαν δ' εἰς τὰς ἐξετάσεις 68, ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ ἐνεργήσαν 89 νήπια. Ἐκ τῶν διδασκάντων διεκρίθη ὁ ὑποδιδασκαλιστὴς Β. Γραμματικοῦ καὶ ἡ διδασκάλισσα Ἑλένη Μπένη. Ὁ διευθυντὴς Θ. Παπασουλιώτης, τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου, σεμνὸς ἀλλὰ μετρίως ἱκανότητος διδάσκαλος, ὁ δὲ βοηθὸς Παναγιωτόπουλος παρὰ τὴν προθυμίαν του ἥκιστα ὠφέλιμος εἰς τοὺς μαθητάς.

Λαγινά

26 Μαΐου 1906

Οικίαι 160, κάτοικοι 875 "Ελληνες. Μαθηταὶ ἐγγραφεῖς ἐν ὄλῳ 111 (ὧν 59 νήπια).

Τὸ παρακείμενον τῇ Θεσσαλονίκῃ κεφαλοχώριον τοῦτο διατελεῖ ἐν ἐλευθερίᾳ σ. 14 καταστάσει. Αἱ κοινοτικαὶ αὐτοῦ πρόσοδοι, ἀνερχόμεναι εἰς 200 λίρας [ἐκ βοσκοτήσιμον γαιῶν, κατανέμονται εἰς πληρωμὴν φόρων καὶ διασπαθῶνται ἐπὶ τοῦ φάλλον μονχτάχῃ καὶ τῶν ὁμοίων του. Τὸ σχολεῖον, ὃ ἐπεσκέφη κατὰ Νοέμβριον καὶ ὃ ἐπιθεωρητὴς κ. Παπαζαχορίον, ἔκλεισεν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ἐξαναγκασθέντων τῶν διδασκάλων Ἰονλίας Καπέτα, καλῆς νηπιαγωγοῦ, καὶ Γ. Μαρκοπούλου, ἀνιқанου καὶ ἐπιστιχοῦ, ν' ἀπέλθωσιν ἄνευ ἐξετάσεων. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εὗρον τὰ τε παιδιὰ καὶ τὰ κοράσια (ὧν 5 μόνον ἐφοίτησαν

1. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ὁ ἀριθμὸς 4.

εἰς τὸ δημοτικόν) κυλίσμενα εἰς τοὺς ἀγροὺς μετὰ τῶν χοίρων καὶ προβάτων, ἃ ἔβροσκον. Τὴν ἐλευνότητα τοῦ σχολείου ἀπέδιδον εἰς τὴν ἀνικανότητα καὶ τὰς ιδιοτροπίας τοῦ διδασκάλου. Εἰ καὶ ὠμολόγησάν μοι τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀθλιότητα, ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν θὰ συνετισθῶσι μόνον διὰ συμβουλῶν οἱ χονδροκέφαλοι καὶ διεσθαιρόμενοι ἰθύντορες τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, οὓς ἀνάγκη καὶ ἡ Ἱερὰ Μητροπολις δεόντως νὰ πατάξῃ.

Χορτιάτης

2 Ἰουνίου 1906

Οἰκία 360. Κάτοικοι 2.306 πάντες Ἑλληνες. Μαθηταὶ ἐγγραφ(έντες) 365, διδάσκαλοι 4.

Καὶ ἡ μεγάλη καὶ πλουσία αὕτη κοινότης, | ἥς οἱ μὲν κάτοικοι πάντες σχε- σ. 15
δὸν εὐποροῦσιν, αἱ δὲ κοινοτικαὶ πρόσοδοι ὑπερβαίνουναι τὰς 500 λίρας ἐτησίως, διασπαθωμένας τὰς πλείους ὑπὸ τῶν προκρίτων, εὐρίσκεται ἐν πολλῇ ἀταξίᾳ καὶ πνευματικῇ στασιμότητι, περιελθούσα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους σύμπασα καὶ εἰς διάστασιν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης¹. Τὸ ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγέν προσωπικὸν τῶν διδασκάλων πολὺ μέτριον, ἐργάζεται δ' ἐν οἰκτοῖς διδασκῆσιν μίῃ κατορθωθείσης τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἐδρυχόμενου νεοδμήτου σχολείου των, δι' ἣν ἀπαιτοῦνται 250 λίραι τοῦλάχιστον, ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε διαπαιθῆσιν ὑπερτετρακοσίων. Οἱ τελευταῖοι ἐκλεγέντες ὑπὸ τῆς κοινότητος ἐφοροδημογέροντες φαίνονται ἔχοντες καλὰς διαθέσεις καὶ προσπαθοῦντες νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τοῦλάχιστον τὸ ὥραϊον σχολεῖον των. Ζητοῦσι δὲ πρὸς τοῦτο νὰ συνάψωσι δάνειον ἐξασφαλίζοντες ἐπαρκῶς τὸν δανειστήν καὶ πρὸς εὐρεσιν αὐτοῦ θὰ καταγύγωσι καὶ εἰς τὴν ἡθικὴν ἀντίληψιν τοῦ Γεν(ικοῦ) Προξενείου.

¹ Ἐν τῇ ἐξατάκτῳ μνητῇ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν 179 (ὧν κοράσια 73), ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ 186 νήπια.

Τὴν κοινότητα ἐπεσκέφθην καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος γράψας τότε περὶ αὐτῆς ἐκτενέστερον, διῆλθε δὲ κατὰ Νοέμβριον ἐκεῖθεν καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς κ. Παπαζαχαρίων.

Καπουτζήδες

σ. 16

Κατὰ τὴν περυσινὴν στατιστικὴν τοῦ μονυχάου οἰκία 320. Ψυχαὶ ἐν ὅλῳ 1.510 (ὧν 768 ἄρσ(ενες) καὶ 742 θήλεις). Μαθηταὶ ἐγγραφέντες ἐν ὅλῳ 198 (ὧν 135 νηπιαγωγείων). Διδάσκαλοι 2.

Πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι εἶναι ἐλληνοφώνοι πλην 2 ἐκ σλαβοφώνων μερῶν προερχομένων².

1. Πρόκειται γιὰ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρον, ποὺ συνεργάζεσθαι στενὰ πάνον στὰ ἐθνικὰ θέματα μὲ τὸν Γενικὸ Πρόξενον Λάμπρο Κορομηλά. Γιὰ τὴν δράση του αὐτὴ ὁ Κορομηλᾶς εἶχε ζητήσει τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1905 ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ παρυσιοφορήσῃ τὸν μητροπολίτη (βλ. Λαοὺς, Τὸ Γενικὸν Προξενεῖον, σ. 14).

2. Στὸ ἀντ. προστίθεται ἡ λ. ἐξελληνισθεῖσαν.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης, ἃν καὶ οἶονεὶ πύλωρός αὐτῆς, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομά του, ἀπὸ τσιφλίκιον κατέστη βαθμυδὸν κεφαλῶ-χώριον ὅλον¹. Καὶ ἑλικῶς μὲν εἴπορεῖ, τῶν κατοίκων ἀσχολυμένων εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἰδίᾳ τῶν χοίρων, καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπελώνων καὶ ἀγρῶν, ὧν πολλοὶ ἐκποιῶνται νῦν ὑπ' αὐτῶν, ἰδίᾳ οἱ περιλαμβανόμενοι εἰς τὸ σχέδιον² καὶ τὴν περιοχὴν³ τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπὸ πνευματικὴν ὅλως ἐποπὴν διατελεῖ ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει, ὀφειλομένη τὸ μὲν εἰς τὴν ἀβελτηρίαν καὶ ἀδιαφορίαν αὐτῶν τῶν κατοίκων, τὸ δὲ καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν προσηκούσης μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦντα ἐν διδακτηρίοις εὐαέροις μὲν, ἀλλ' ὅλως ἀτημελήτοις, ὕπναροις καὶ χρήζουσιν ἐπιδιωρθώσεων, ἥκιστα ἐκκληρουῖσι τὸν προο-
 σ. 17 ρισμόν των. Καὶ ὁ μὲν ἐντόπιος διδά / σκαλὸς Κυριακὸς Μαλιγκοῦδης, ἀπόφοιτος τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου, διακόψας ἐπὶ δεκαετίαν τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καὶ μετελθὼν τὸν παντοπώλην, ἐπανήλθεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους εἰς αὐτό, ἐπιδείξας φιλοπονίαν μὲν καὶ ζῆλόν τινα, ἀλλ' ἀκατάριστος ὢν ἥκιστα προήγαγε τὸ σχολεῖον. Καὶ ἡ νηπιαγωγὸς Μελπομένη Πασχαλίδου εἶναι ἐκ τῶν μετρωτάτων, διακρίνεται δὲ δι' ἐπιπολαιότητα καὶ ἀπειροκαλίαν.

Ἐν τῷ τετρατάκτῳ μικτῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ προσήλθον μαθηταὶ 63 (ὧν 10 μόνον θήλεια) διδασκέντες ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ ἐνεργήσαν μὲν 135 νήπια, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἡμίση ἐφοίτησαν τακτικῶς.

Ἡ κοινότης πορίζεται ἐτησίως ἐκ μὲν τοῦ κἀφενείου της 35 λίρ(ας), ἐκ δὲ τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας περὶ τὰς 35-40. Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος θὰ προστεθῶσι 50 λίραι ἐξ ἐνοικίων βοσκησίμων γαιῶν, ἃς ἔχουσι προνομικαίσει πρὸ πενταετίας εἰς Ἰουδαίους πρὸς ἐξόφλησιν κοινοτικοῦ χρέους εἰς 8 ἐνέβαλε τὸ χωρίον φαῦλος μοναχάρης καὶ ἄλλοι κακοὶ διαχειρισταί.

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐλειτούργει καὶ ἀδελφότης ἥτις διέκοψε τὰς ἐργασίας της τελευταίως ἐκ φόβου καταδιώξεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ποδηγετουμένη ἡ κοινότης ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὄντως δύναται νὰ καταστή ὑλωρὸς τῆς Θεσσα-
 σ. 18 λονίκης, καθ' ὅσον, παρὰ τὴν παρατηρουμένην ἀκηδίαν πρὸς τὰ πρόσω / τὸ ἐθνικὸν φρόνημα διατελεῖ ἀρκούντως ζωηρόν, αὐτοὶ δὲ καυχῶνται ἐπὶ τῇ γνησιωτάτῃ αὐτῶν ἐλληνικῇ καταγωγῇ.

Ἐ π α ν ω μ ῆ

20-21 Μαΐου 1906

Οἰκία 420, κάτοικοι 2.910 πάντες Ἑλλήνες. Μαθηταὶ 527. Διδάσκαλοι 5.

Ἡ λαμπρὰ αὕτη κομποπόλις τῆς Χαλκιδικῆς κατιδοῦσα τὴν σχολίαν ὁδὸν

1. Ἡ λ. ὅλον προηγείται τοῦ κεφαλῶ-χώριον στὸ ὄντ.

2. Στὸ ὄντ. ἐν τῷ σχέδιῳ.

3. Στὸ ὄντ. τῇ περιοχῇ.

εἰς ἣν μέχρι τοῦδε¹ ἐφέρετο ὑπὸ τῆς ἐπικρατούσης διχονοίας εἰσῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου εἰς τάξιν τινὰ φροντίσασα περὶ ἐκλογῆς ἐφορείας, ἐν ᾗ διακρίνεται ὁ ἱατρὸς κ. Ἀστέριος Οἰκονομίδης, περὶ αὐξήσεως τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ καὶ περὶ ἀποτίσεως 80 ληρῶν ὀφειλομένων ἀπὸ πενταετίας εἰς διδασκάλους. Ἐχεῖ ὁμως ἀνάγκη ἀκόμη ἐπιβλέψους πατρικῆς καὶ χειρουργήσεως, ὥς καὶ οἱ πρόδρομοι αὐτῆς εἰπόν μοι, ἐκδηλώσαντές μοι μεγάλην χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην ἐπὶ ταῖς νουθεσίαις καὶ ἐνθαρρυντικοῖς λόγοις οὓς ἀπέτεινα αὐτοῖς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐπανασίων ἐξετάσεων.

Ἡ κοινότης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχει 312 ληρῶν ἐτησίους προσόδους (ἐκ βοσκησίμων γαιῶν, ἐνοικίων κοινοτικῶν κτημάτων καὶ μύλου καὶ ἐκ περισσευμάτων τῶν δύο ἐκκλησιῶν), δύνανται ὁμως ν' αὐξήσῃ | αὐτὰς εἰς 500 λίρας, ἂν σ. 19 φροντίσῃ νὰ ἐκμισθώσῃ τὰς θερινὰς νομάς εἰς μᾶλλον συμφερούσας τιμὰς, ὥς εἶναι δυνατόν, καὶ ἂν πληρῶνῃσι τακτικῶς οἱ νεμόμενοι αὐτὰς ἐντόπιοι, ὅπερ δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε. Ἐκ τῶν προσόδων τούτων μόλις ἐδαπάνησεν ἐφέτος 90 λίρας εἰς μισθοδοσίαν διδασκαλίας², τὰς δὲ λοιπὰς εἰς 50 ληρῶν ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν, ἀπόσβεσιν χρεῶν τινῶν καὶ ἄλλας ἀνάγκας κοινοτικάς. Οὕτω ποδηγετούμενη καὶ προτροπομένη καὶ παρ' ἡμῶν ἡ κοινότης θὰ δυνηθῇ ἐκ τῶν ἰδίων πόρων νὰ κτίσῃ καὶ νέον διδαστήριον κατάλληλον τοῦ ὑπάρχοντος ὄντος ἀνεπαρκοῦς καὶ ἀνθυγιεινοῦ.

Τὸ διδάξαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προσωπικὸν ἀπληρτίζετο ἐκ 2 διδασκάλων, 1 διδασκαλίσσης καὶ 2 ἐντοπίων βοηθῶν. Ἐξ αὐτῶν διεκρίθη διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸν φιλόπατριον ζῆλον ὁ νεαρὸς δευθεντῆς Γ'. Φιλίδης, γυμνασιαστής ἐκ Σιατίστης, καὶ μία τῶν ἐντοπίων βοηθῶν, ἡ πρεσβύτερα. Οἱ ἄλλοι ἄπειροι καὶ πολὺ μέτριοι. Συνεστήσαμεν νὰ προσλάβωσιν ἀκόμη ἓνα δόκιμον διδάσκαλον διὰ τὸ νέον σχολικὸν ἔτος, ὅπερ καὶ ἔπραξαν, ὥς μοι ἡγγεῖλαν. Ἐνεργήσαν δ' ἐν τῇ μικτῇ ἐξατάκτῳ σχολῇ τῆς κομποπόλεως μαθηταὶ 219, ὧν οἱ ἡμίσεις ἀπεσύρθησαν ὑπὸ τῶν γονέων τῶν μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου³ εἰς ἀγροτικάς ἐργασίας ἵνα ἐπανεέλθωσι πάλιν τὸν Σεπτέμβριον. Ἡ τοιαύτη συνήθεια, ἣν δυσκολώτατον εἶναι | νὰ περιορίσωμεν, κρατεῖ δυστυχῶς εἰς τὸ πλεῖστον τῆς σ. 20 ὑπαίθρου χώρας. Εἰς δὲ τὸ νηπιαγωγεῖον ἐνεργήσαν 308 ἄρρενα καὶ θήλεα, ἀπὸ 4-7 ἔτων, ὧν τὰ ἡμίση μόνον παρέστησαν εἰς τὰς ἐξετάσεις. Ἡ κοινότης ἔχει ἱερεῖς 6 ἀγραμμάτους, ἐκκλησίας δὲ 2.

Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἰδρῆθη ἐκεῖ καὶ Ἀφελκαπαιδευτικὴ Ἀδελφότης Ἀγάπη| ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰ 120 μέλη φιλοτιμούμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γενετήρας τῶν κομποπόλεως.

Οἱ Ἐπανομιταὶ χαρακτηριζόμενοι ὡς δόστροποι, εἰριστικοὶ καὶ δύσκολοι

1. Στὸ ἀντ. ἀκολουθοῦν οἱ λ. ἀπὸ ἐτῶν.

2. Στὸ ἀντ. διδασκάλων.

3. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὴν γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου).

εἰς τὰς δοσοληψίας των, εἶναι εὐποροὶ ἔχοντες γαῖας πολλὰς καὶ εὐφόρους, παραγούσας σήσαμον, βάμβακα, κέγγρον, σιτηρὰ καὶ τρεφούσας κτήνη πολλά. Συνεβούλευσαν αὐτοῖς νὰ φανεύσωσι καὶ σκαμίνους, διότι ἡ σηροτροφία οὐκ εἰσήχθη ἐνταῦθα.

Εἰς τὴν Ἀλιείαν ἀσχοιοῦνται ὑπὲρ τοὺς 100 ἐκ τῶν νήσων καὶ παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρεπιδημοῦντες ἐνταῦθα.

Καραμπουροὺν Μέγα καὶ Μικρὸν ἢ Ἀνω καὶ Κάτω
20 Μαΐου 1906

Ἀμφότερα τὰ ἐν λόγῳ χωρία εἶναι κτήματα Χασάν βεη, ἀπέχουσι δ' ἀλλήλων 20' τῆς ὥρας καὶ κεῖνται παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον (Αἰναῖον τὸ σ. 21 πάλαι), ἐν ᾧ καὶ τὰ ὀχυρώματα. Ἦ ἔχουσι δὲ τὰ χωρία ταῦτα νῦν ἀνὰ 22 οἰκίας, ἧτοι ἐν ὅλῳ 44 ἐλληνοφρόνους. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ σχολεῖον ἴδρυνται ἐν τῷ Μεγάλῳ Καραμπουροῦν, ὁ διδάσκαλος ὅμως κατὰ μῆνα ἐναλλάξ μεταφέρει τοὺς μαθητὰς του καὶ εἰς τὸ Μικρὸν, ἔνθα παρέχεται αὐτῷ κελλίον τι ὡς διδασκτῆριον. Ἐνεγράφησαν δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 28 μαθηταὶ—οὐδεμία δὲ μαθήτρια—διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως νοθοῦ διδασκάλου Π. Χρηστίδου, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Ἀπριλίου, τραπέντας εἰς τὰς ἀγροτικὰς τῶν γονέων των ἐργασίας, εἰς ἃς καὶ ὁ διδάσκαλος κατεγίνετο συνήθως. Οὕτω κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου¹ ἐσκάλιξε τὰ βαμβάκια του.

Σημ. Τὸ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην ὀχυρώμα Μικρὸν Καραμπουροῦν ἢ Καραμπουράκι, ἐν ᾧ καὶ λάθος ἔσημειώθη ἐν τῇ χάρτι τῶν χριστιανικῶν ἡμῶν σχολείων² ἐρρυθρὸν τετραγώνον μετὰ στανθοῦ, κακῶς συγχέεται πρὸς τὸ χωρίον περὶ οὗ ἀνωτέρω³.

Β'. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ

σ. 22 Περὶ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην⁴ κοινοτήτων διελάβομεν ἐκτενέστερον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν τῇ «περὶ τῆς καταστάσεως τῶν 44 χωρίων τῆς Ἐπισκοπῆς Καμπανίας» ἐκδόσει ἡμῶν τῆς 2^{ης} Ἰουνίου 1905. Ἐκτεί-

1. Ἡ φράσις στὸ ἀντ. εἶναι κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπίσκεψίν μου.

2. Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ χάρτη πού φέρει τὸν τίτλου «Carte des écoles chrétiennes de la Macédoine» καὶ ἔχει ἐκδοθῇ ἄ.ἔ. (1902) στὸ Παρίσι (gravé et imprimé par Erhard Frères, 35 bis, rue Denfert-Rochereau, Paris). Τὰ ἴδια στοιχεῖα μὲ τὸν παραπάνω χάρτη περιλαμβάνει καὶ ἕνας ἄλλος ὁμοῖος καὶ σύγχρονος χάρτης πού ἐκδόθηκε, ἐπίσης χωρὶς χρονολογία, στὴν Ρώμη ἀπὸ τὸ Istituto Geografico de Agostini (Carte des écoles chrétiennes, Vilayet de Salonique).

3. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλη παράγραφος πού ἔχει ὡς ἐξῆς: Τὸ Καραμπουροῦν κεῖται παρὰ τὸν ἀρχαῖον Ἑμβόλον, δι' οὗ δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ἡ ξενόφωνος λέξις. (Περὶ λ. II. Π. ἐν Ἀληθείᾳ Θεσσαλονίκῃς ἀρ...). Ὁ ἀριθμὸς τοῦ φύλλου τῆς ἐφημερίδας δὲν ἀναγράφεται.

4. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ λ. ἐλληνικῶν.

νεται δ' ἡ ἐν λόγῳ Ἐπισκοπὴ καὶ ἐπὶ τοῦ καζᾶ Βεροίας. Ἐκ τῶν εἰς τὸν καζᾶν Θεσσαλονίκης ὑπαγομένων χωρίων αὐτῆς κεφαλογόρια μὲν εἶναι μόνον ἡ Κουλακιά, Βαλμάδα καὶ Γιουντζίδα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ εἶναι κτήματα (τσιφλίκια) ὀθωμανῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Λαλοῦσι δὲ τὴν σλανομακεδονικὴν ἐν τοῖς μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Λουδίου (Καρασμάκ) χωρίοις Κιρτζιλαρίῳ, Καϊλίῳ, Βαλμάδα καὶ Γιουντζίδα, ἐν τοῖς δυσὶν ὅμως τελευταίοις εὐτυχῶς εἶναι πάγκοινος καὶ ἱκανῶς διαδεδομένη καὶ ἡ ἑλληνικὴ, ὥστε κρατεῖ ἐν αὐτοῖς διγλωσσία. Καὶ ἐν Κουλακίᾳ ὑπάρχουσι σλανόφωνοι βαθμηδὸν ἐξελληνιζόμενοι. Ἐπίσης λαλοῦσι τὴν σλανομακεδονικὴν καὶ εἰς τὰ ἄνευ σχολείων μικρὰ τσιφλίκια Λάπραν, Μαχμούτ, Κωλοπάντσι καὶ Κάτω Καβακλί. Πάντα τὰ λοιπὰ χωρία εἶναι ἑλληνόφωνα ἀνήκοντα εἰς τὸ Ῥωμλούκι.

Ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν ὑπὸ τὸν ἄγιον Καμπανίας χωρίων οὐδόλως ἐβελτιώθη, ἀδύνατον δ' εἶναι νὰ ἐλπίσωμεν τοῦτο καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐφ' ὅσον δὲν θὰ τύχῃ καὶ ἡ ἐπαρχία ἐκεῖνη πνευματικοῦ πατρὸς πονουήτος καὶ ἐνδιαφερομένου ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του ἀντὶ τοῦ νῦν ψοφοδεστάτου, ἀπαιδεύτου / καὶ βωμολόχου Ἐπισκόπου¹, πρὸς δὲ οὐδένα σεβασμὸν αἰσθάνεται τὸ ποιμνίον σ. 23 του.

Τὸ μόνον ἐφετεινὸν κέρδος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δύο χωρίων Καϊλίου καὶ Κιρτζιλαρίου, ἃ προτέρουν εἶχον ὑποκύψῃ εἰς τὸ βουλγαρικὸν κομिताτόν.

I. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΩΝ

Κουλακιά

22 Μαρτίου 1906

Κατὰ τὴν περυσινὴν στατιστικὴν κάτοικοι 2.674 πάντες Ἕλληνες καὶ ἑλληνόφωνοι πλὴν 35 οἰκογενειῶν σλανοφώνων ἐγκαταστασῶν ἐκεῖ ἐκ τῶν πληθύνοντων ἑθνοφώνων τσιφλικίων Λάπρας, Μαχμούτ, Τσαλικίου², Κωλοπαντζίου ἔνεκα τῶν πλημμυρῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ ἄλλων κακουχιῶν. Εὐτυχῶς καὶ οἱ ξενόφωνοι ἐξελληνίζονται.

Μαθηταὶ ἐγγραφεῖς ἐν ὧν 280, διδάσκαλοι 4.

Ἡ Κουλακιά, ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Καμπανίας, διατελεῖ ἐν διαστάσει πρὸς αὐτὸν ὕψιζοντα καὶ ὕψιζόμενον καὶ ἀπειλοῦντα νὰ καταλίπῃ αὐτὴν καὶ ἐγκατασταθῇ ἐν Γιδᾷ. Πᾶσα ἀπόπειρα ἐξωτερικὴ ἢ ἐσωτερικὴ πρὸς βελτίωσιν

1. Πρόκειται γὰρ τὸν ἐπίσκοπο Παρθένιο, ποὺ ἀντικαταστάθηκε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1907, πιθανὸν ἐξ αἰτίας τῆς διαστάσεώς του μὲ τοὺς κατοίκους, ἀπὸ τὸν Φώτιον. Τὴν πληροφορία ὀφείλω στὸν φίλον ὑφηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀθανάσιον Ἀγγελόπουλον.

2. Τὰ τσιφλίκια Μαχμούτ καὶ Τσαλίκ ἢ Τσαλίκβο ἐντάχθησαν στὴν κοινότητα Σίνδου.

Νεοχώριον

Κτήμα κατὰ τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ κ. Γ. Μανρονδῆ μετὰ οἰκιῶν 45 καὶ κατοίκων 254 ἀπάντων Ἑλλήνων. Μαθηταὶ ἐνεγράφησαν 24 εἰς τέσσαρας τάξεις διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀποφοίτου τῆς σχολῆς Γιδᾶ Α. Παπαφιλίππου, ὅστις ἐπιθυμεί νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ ὑποδιδασκαλεῖον. Τὸ χαμηλότερον καὶ σαθρὸν διδασκτήριον οὕτω ἐπεσκευάσθη. Τὸ χωρίον καταβάλλει μόνον 10 λίρας εἰς μισθὸν τοῦ διδασκάλου.

Σχοινᾶς

Κτήμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 32 καὶ κατοίκων 185 ἀπάντων Ἑλλήνων. Οἱ κάτοικοι δὲν ἠδυνήθησαν, ὥς λέγουσι, νὰ διατηρήσωσι διὰ τῶν 8 μόνον λιρῶν, ἃς κατέβαλον, τὸν ὑπόδιδασκάλον, διὰ τοῦτο μὴ τυχόντες ἐπιδόματος δὲν ἤνοιξαν σχολεῖον. "Αν μὴ δοθῇ ἐπίδομα¹ εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον, δύναται οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νὰ μεταβαίνωσι εἰς τὸν πλησίον Γιδᾶν. Ὁ ἐντόπιος ἱερεὺς ἀγράμματος ὦν ἀδυνατεῖ ν' ἀναλάβῃ καὶ διδασκαλικά καθήκοντα.

σ. 28

Παλαιοχώριον

16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 45 καὶ κατοίκων 253 ἀπάντων Ἑλλήνων. Ἐν τῷ τετρατάκτῳ γραμματεῖῳ ἐνεγράφησαν 25 ἄοργεες μαθηταὶ διδασκόμενοι καὶ ἐφέτος ὑπὸ τοῦ ἐκ Κρίβας² γραμματοδιδασκάλου Ἰωαννίδου, εἰς δὲ οἱ κάτοικοι δίδουσιν 8 λίρας, λαμβάνοντες καὶ παρ' ἡμῶν ἐπίδομα. Τὸ διδασκτήριον χαμηλὸν καὶ καλαμόπλεκτον.

Λειανοβέργι

16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν ἑλληνοφώνων 35. Τὸ διδασκτήριον ἰσόγειον, ὑποφερτόν. Ἐφοίτησαν δ' ἐν αὐτῷ 24 μαθηταὶ ἀποσυρθέντες πρὸ τοῦ Πάσχα εἰς τὴν βοσκήν τῶν ἀγελάδων των, διότι, ὥς μοι εἶπον (τὸ χωρίον δὲν ἔβαλε γελαδαροῦδὴ ἐφέτος). Ὁ γραμματοδιδάσκαλος Ἀκριβὸς Σαραντόπουλος ἐκτελῶν καὶ χρῆν κανδηλάπτου λαμβάνει 12 λίρας ἐκ τοῦ χωρίου, ὅπερ διαρκῶς καὶ παρ' ἡμῶν ζητεῖ ἐπίδομα τι πρὸς βελτίωσιν τοῦ σχολείου του.

Σημ. Κακῶς ἐν τῷ χάρτῃ τῶν ἑλλήν(ικῶν)³ σχολείων γέρεται τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ἀνύπαρκτον ὄνομα Lambouri⁴.

1. Στὸ ἀντ. βοήθημα.

2. Σήμερα Γρίβας τῆς ἐπαρχίας Παιονίας τοῦ νομοῦ Κιλίκης.

3. Στὸ ἀντ. χριστιανικῶν.

4. Βλ. τοὺς χάρτες ποὺ μνημονεύσαμε παραπάνω στὴ σημ. 2 τῆς σ. 128.

Κορυφή
29 Μαΐου 1906

Κτῆμα τουρκικὸν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ Ρουμλουκίου ἔχον οἰκίας 60, κατοίκους δὲ 482 Ἑλλήνας¹. Ἐν τῷ σχολείῳ αὐτοῦ συνεκεντρώθησαν ἐφέτος 60 μαθηταὶ (ὧν 7 κοράσια), ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ δέκα ἐκ τοῦ πλησίον σλανοφώνου Νησελλουνδίου² καὶ τῆς Παλαιοχώρας, διδασκόμενοι ὑπὸ πρωτοπείρου γραμματοδιδασκάλου, τοῦ Ν. Λίτση ἐκ Μοναστηρίου, ἱερωθέντος τοῦ προκατόχου του καὶ μεταβάντος εἰς τὴν πατρίδα του Καφόχωραν³. Ἀντὶ τοῦ χαμηλοτάτου καὶ ἐτοιμορρόπου διδασκῆριον θέλουσι ν' ἀνεγείρωσι νέον ἐν τῷ εὐρεῖ περιβάλλῳ τῆς ἐκκλησίας οἱ φιλότιμοι κάτοικοι, ἐπολογίζοντες τὴν πρὸς τοῦτο δαπάνην εἰς 70 λίρας, ζητοῦσι δὲ καὶ παρ' ἡμῶν βοήθημα 15-20 λιρῶν, ὅπερ καλὸν εἶναι νὰ δοθῇ αὐτοῖς εἰ δυνατόν πρὸς ἀποπεράτωσιν ταχείαν τοῦ κεντρικοῦ τούτου σχολείου.

Κλειδί

Κτῆμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 50, κατοίκων δὲ 430 Ἑλλήνων. Τὸ διδακτήριον τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ προσήλθον ἐφέτος 38 μαθηταί, εἶναι διώροφον καὶ καθαρὸν. Ὁ διδάσκαλος Κωνστ. Βαφειδῆς ἐκ Βερροίας ἐργάζεται καλῶς.

Καλύβια Κλειδίου

Κτῆμα παρακείμενον τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ. Ἔχει οἰκίας ἑλληνικὰς 11, κατοίκους δὲ 85. Ἐκκλησιάζονται καὶ στέλλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ Κλειδί.

Κάλιανη - Πλατὺ - Καρυά⁴

Ἐν τοῖς τουρκικοῖς τούτοις κτήμασι δὲν διαμένονσι πλέον ἡμέτεραι οἰκογένειαι ἀντικαταστάσαι διὰ Τουρκαγιγάνων.

Τσινάφουρ(ν)ον

...⁵ Μαΐου 1906

Κτῆμα τουρκικὸν μετὰ 46 οἰκιῶν, κατοίκων δὲ 340 Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων ἔχει καὶ 12 τουρκαθιγγανικὰς οἰκογενεάς. Ἐν τῷ τετρατάκτῳ σχολείῳ του ἐφοίτησαν 35 μαθηταί, ὧν 5 κοράσια. Ὁ διδάσκαλος Γεώργ. Θεοδωρίδης

1. Ἀκολουθεῖ ἡ λ. πάντα στὸ ἀντ.

2. Μικρὸς συνοικισμὸς πρὸς μὲ ἄλλους δύο μαζί ἀποτελεῖ σήμερα τὴν κοινότητα Πρασινάδας τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας.

3. Κοινότητα τῆς Χαλκιδικῆς στὴ Χερσόνησο τῆς Κασσάνδρας.

4. Ἡ Κάλιανη ὀνομάζεται σήμερα Ἀλωρος καὶ ἀποτελεῖ συνοικισμό τῆς κοινότητος Κλειδίου τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας. Τὸ Πλατὺ ἀποτελεῖ χωριστὴ κοινότητα, ἐνῶ ἡ Καρυά ἐντάχθηκε στὴν κοινότητα Κορυφῆς τοῦ ἰδίου νομοῦ.

5. Στὸ κείμενο λείπει ἡ ἡμερομηνία.

αύξων αριθμός	Όνομασία κοινόπολης ή χωριού παλιά και νέα	γλωσσική κατάσταση κατοίκων (μητρική γλώσσα)	"Ελληνες ή ελληνο- φρονούντες			βουλγαρίζοντες
			αόριστες	ορίστες	σύνολο	
Α. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης						
1	Άσβεστοχώρι	σλαβόφωνοι	2.216	2.206	4.422	
2	Άειβάτι (Λητή)	»	725	670	1.395	
3	Δαούτ-Μπαλί (Ωραιόκαστρο)	»			186	50*
4	Νεοχωρούδα	»			415*	175*
5	Γραδοβόρι (Γραδεμπόριο, σήμερα Πεντάλοφος)	»			280*	470*
6	Χαρμάνκιοϊ (Έλευθέρια)	»			217	
7	Τεκελί (Σίνδος)	»	155	125	280	18
8	Καβακλί Κάτω (δεν υπάρχει σήμερα)	»			30*	
9	Δουδουλάρ (Διαβατά)	»				130*
10	Άραπλί (Νέα Μαγνησία)	»				75*
11	Μπάλτζα (Μελισσοχώρι)	έλληνόφωνοι			2.400	
12	Δρυμγκλαβα (Δρυμός)	»			2.440	
13	Λαϊνά (Λαγυνά)	»			875	
14	Χορτιάτης	»			2.306	
15	Καπουτζίδες (Πυλαία)	»	768	742	1.510	
16	Έπανομή	»			2.940	
17	Καραμπουρούν Μέγα και Μικρό (Έμβολο)	»			220*	
Β. Έπισκοπή Καμπανίας						
18	Κουλακιά (Χαλάστρα, σήμερα Πύργος)	»			2.674	175*
19	Γιδάς (Άλεξάνδρεια)	»			660	
20	Νεοχώρι	»			254	
21	Σχινῶς (ἀνήκει στο ἔθνο Ἀλεξανδρείας)	»			185	
22	Παλιοχώρι (ἀνήκει στην κοινότητα Λιανοβεργίου)	»			253	
23	Λιανοβέργι	»			175*	
24	Κορυφή	»			482	
25	Κλειδί και Καλύβια Κλειδίου	»			515	
26	Τσινάφορο (Πλάτανος)	»			340	
27	Τρίκαλα	»			125*	
28	Βαλμάδα (Ανατολικό)	σλαβόφωνοι			629	
29	Γιουντζίδες (Κύμνα)	»			650	
30	Ζάτφορο	έλληνόφωνοι			75*	
31	Κιρτζιλάρ (Άδενδρο)	σλαβόφωνοι	90	75	165	
32	Καγιαλί (Βραχιά)	»	145	100	245	
33	Λάπρα (ἀνήκει στην κοινότητα Σίνδου)	»			45*	
34	Κωλοπάντζι (σήμερα ἀκατοίκητο)	»			40*	
Γ. Μητρόπολη Βοδενῶν						
35	Ζορμπᾶς (Μικρό Μοναστήρι)	»			335	
36	Σαρίτσι (Βαλτοχώρι)	»			305*	
37	Τσοχαλάρ (Παρθένιο)	»			180*	
38	Γιαλιατζίκ (Νέα Χαλκηδόνα)	»				320
39	Κουφάλοβο Ἄνω, Κάτω, Μεσαῖο (Κουφάλια)	»				2.432
Δ. Έπισκοπή Πολωνῆς						
40	Τοψίν (Γέφυρα)	»			178	
41	Καβακλί Ἄνω ἢ Λευκές (Άγιος Ἀθανάσιος)	»	40	36	76	
Ε. Μητρόπολη Κασσανδρείας						
42	Βασιλικά	έλληνόφωνοι			2.000*	2
43	Ζουμπάτες (Τρίλοφος)	»			1.260	1
44	Σέδες (Θέρμη)	σλαβόφωνοι			65*	
Σύνολο					31.827	3.845 35

Ελληνικά σχολεία										μαθητές ελληνικών σχολείων			σύνολο διδακτικού προσωπικού	φιλελευθινοκρατικές και φιλλαιωνικές ιδεολογίες	βουλγαρικά σχολεία		
6/τάξεις μικτές "Αστικές" σχολές	5/τάξεις μικτές "Αστικές" σχολές	5/τάξεις "Αστικές" σχολές αφορώντων σχολεία	4/τάξια μικτά δημοτ. σχολεία	4/τάξια παρθενογυμνάσια	Κοινά μικτά σχολεία ή γυμνασ.	Νη. ποτισθιανόγυμνάσια	Νη. παιδαγωγεία	σύνολο ελληνικών σχολείων	αγόμντες	θηλές	σύνολο	αριθμός σχολείων			αριθμός μαθητών	αριθμός διδασκόντων	
1			1				1	3	381	383	764	10	1				
1							1	2	163	89	252	4	1				
					1		1	1	18	4	22	1		1	7		
					1		1	2	38	36	74	2		1	20		
			1				1	1	31	14	45	2		1	50		
					1		1	2	42	11	53	2					
					1		1	1	24	5	29	1					

- ληροφορονούντων νῦν. Τὸ σχολεῖον αὐτοῦ εὐάερον καὶ καθαρὸν. Ὁ διδάσκαλος Τραϊανὸς Πεντέλης ἐκ Κουφαλίων εἶναι φοροδείης, ῥάθυμος καὶ ἀγράφματος. δέον νὰ διαγραφῇ τοῦ καταλόγου τῶν διδασκάλων. Ἐκ τῶν μαθητῶν του μὲν σ. 38 3-4 ἐφέλλιζον ὀλίγα ἑλληνικά κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν |μον. Ἐντυχὼς εἰργάσθη μετὰ καρποφόρον ζήλον ἡ βραδύτερον σταλεῖσα ἐκεῖ μετὰ τῆς μητρὸς της μικρὰ νηπιαγωγὸς ῥάπτρια Οὐρανία Χρ. Κοζαμάνη, ἥτις ὀλίγα μὲν γράμματα γινώσκει, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ ἐν τῷ σχολείῳ 36 κοράσια καὶ παιδία καὶ νὰ διαδόσῃ μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἑλληνικὴν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν. Ὁ βοηθὸς διδάσκαλος πρῶτως Νικολ. Σωτηριάδης ἐκ Θάσσου λυσίτελῶς ἐπίσης ἐργάζεται ἐκεῖ. Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου Παπαντώνης, ἐντόπιος, φαίνεται καλός. Ἡ κοινότης ἔχει καὶ εἰσόδημα 20 λιρῶν ἐκ παντοπωλείου καὶ πανδοχείου κειμένου κάτωθεν τοῦ σχολείου. Ἐκ τῶν 36 μαθητῶν 18 ἦσαν κοράσια.

Τ σ ο χ α λ ἄ ρ ι

21 Δεκεμβρίου

Κτῆμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 36 ἑλληνοφρονοσῶν νῦν.

- Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου ἐπεσκευάσθη καλῶς. Λιὰ τὴν ἀνεπάρκειαν ὅμως καὶ νοθεύτητα τοῦ γέροντος διδασκάλου. Β. Μαντζοπούλου, τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἱερέως Παπαντωνίου, ὅστις δυσκολεύεται εἰς τὴν χηρὴν τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τὴν ἀκηδὴν τῶν ἐντοπίων μὲν 13 παιδία ἐφοίτησαν εἰς τὸ σχολεῖον ἀτάκτως, ὑπὲρ τὰ 20 δ' ὥς μοι εἶπον πλανῶνται ἔξω. Ἀτυχῶς καὶ ὁ ἀντικαταστήσας τὸν ἐκ φόβου καταλιπόντα τὴν θέσιν τον Μαντζοπούλου ἀπόφοιτος τοῦ γυμνασίου Λαμίας¹ δὲν ἐδείχθη ὑπέρτερος τοῦ |προκατόχου του εἰ καὶ εἶχεν ἐκλίπει ὁ φόβος. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διορίσωμεν καὶ ἐνταῦθα διδασκάλισσαν πρὸς εὐρύτεραν διάδοσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἢν μὲν δέκα ἄνθρωποι ἐννοοῦσιν.

Δ'. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΠΟΛΥΑΝΗΣ

Ἀπὸ χωρία ἔχει νῦν ἐν τῷ Καζᾷ Θεσσαλονίκης ἡ Ἐπισκοπὴ Πολυανῆς, τὸ Τοψὶν καὶ τὰς Λεύκας ἢ Ἄνω Καβακλῇ. Ἀμφότερα εἶναι τσιφλίκια, γλῶσσαν δ' ἔχουσιν ἐν χρήσει τὴν σλαβομακεδονικὴν. Ἀποσικιτῆσαν τὸ Τοψὶν ἐπαγγέλθη πέρυσιν εἰς τὰ πάτρια.

Τ ο ψ ῖ ν

19 Μαΐου 1906

Κτῆμα τοῦ Σαοὺλ Μοδιάνου μετὰ οἰκιῶν 34 καὶ ψυχῶν 178 ἑλληνοφρονοσῶν νῦν. Ἐκτὸς τούτων ἔχει καὶ 12 τουρκαθιγγανικὰς οἰκίας ἐκ ψυχῶν 64. Τὸ χωρίον τοῦτο εὐρίσκεται ἐν κτηνώδει καταστάσει. Τὸ φρόνημα αὐτοῦ χαλαρώτατον. Τὴν ἑλληνικὴν πελλίζουσι 4-5² ἄνθρωποι. Τὸ διδακτήριον μικρὸν

1. Στὸ ἀντ. ἡ φράσις εἶναι ἀπόφοιτος ὑποδιδασκαλείου τῆς ἐλευθέρας πατρίδος.

2. Στὸ ἀντ. 8-10.

κελλίον ισόγειον ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾧ εὗρον ὀκλαδὸν καθημένους 7 μαθητὰς μόνον ἐκ τῶν 27 ἐγγραφέντων, κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ διδασκάλου. Ἐφοίτησαν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ 2 κοράσια. Ὁ διδάσκαλος Στ. Παπακωνσταντίνου ἐκ Σελίου φιλότιμος μὲν ἀλλ' ὅλως ἀνίκανος καὶ φοφοδεής. Ὁ τυχοδιωκτικὸς Κρῆς ἱερεὺς Μανασσῆς, ἀγνοῶν τὴν ἐγχώριον γλῶσσιν, διαρκῶς δὲ ὀρακοποτῶν καὶ ἐορίζων μετὰ τῆς θυγατρὸς του καὶ τῶν ἐντοπίων ἀποβαίνει ἐπιζημιώτατος. Δι' δ' ἀνάγκη τάχιστα ν' ἀντικατασταθῇ. Διοριστεὰ καὶ ἐνταῦθα νηπιαγωγός.

Λ ε ὕ κ ε ς ἡ Ἀ ν ω Κ α β α κ λ ι

19 Μαΐου 1906

Κτῆμα τουρκικὸν ἔχον οἰκίας 16, ψυχὰς δὲ 76 (ὧν 40 ἄρρενες + 36 θήλεις) ἑλληνοφρονούσας.

Τὸ χωρίον ἐνοικιασθὲν δι' ἑπταετίαν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ ἡρόθμει πρὸ τιμῶν ἐτῶν τριπλασίους κατοίκους. Τὸ σχολεῖον αὐτοῦ εἶναι κελλίον ισόγειον ἄνευ θρανίων, ἐν ᾧ διδάσκει 16 μαθητὰς ὁ φιλότιμος ὑποδιδασκαλιστὴς Παναγιώτης Ἀβραμίδης. Ὁ ἱερεὺς Θεόδωρος ἱερομόναχος ἐκ Ρουμλουκίου φαίνεται δραστήριος, γινώσκει δὲ καὶ τὸ ἐπιχώριον σλαβομακεδονικὸν ἰδίωμα, διὸ δύναται νὰ τοποθετηθῇ ἐν ἐπικαιροτέρᾳ θέσει, οἷον ἐν Τοφίν. Οἱ παραμείναντες κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐννοοῦσι πάντες τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη τῷ 1817.

Ε'. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τρία εἶναι τὰ ἐν τῷ κατὰ Θεσσαλονίκης χωρίῳ τῆς Μητροπόλεως Κασσανδρείας, τὰ Βασιλικὰ, Ζουμπάτες καὶ Σέδες, ἃ ἐπεσκέφθη πολλάκις ὁ ἐπιθεωρητὴς κ. Παπαζαχαρίου μετὰ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς ὑποβαλὼν τὴν | περὶ τούτων ἔκθεσιν. Ἐξ αὐτῶν τὰ Βασιλικὰ, κωμόπολις ὥραία καὶ φιλοπρόδοος καὶ οἱ Ζουμπάτες εἶναι κεφαλοχώρια ἑλληνικώτατα ὥς γνωστὸν καὶ ἑλληνόφωνα, αἱ δὲ Σέδες εἶναι κτῆμα τουρκικόν, ἐν ᾧ πρὸς τῇ ἑλληνικῇ ἀκούεται καὶ ἡ σλαβομακεδονική. Ἐπισκεφθέντες καὶ ἡμεῖς τοὺς Ζουμπάτες καὶ Σέδες σημειούμεθα τάδε.

Ζ ο υ μ π ᾶ τ ε ς

20 Μαΐου 1906

Κεφαλοχώριον μετ' οἰκιῶν 210 καὶ κατοίκων 1.260 κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκ(ικὴν) στατιστικὴν. Μαθηταὶ 144, διδάσκα(λοι) 3.

Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει διδαστήριον εὐρύχωρον καὶ εὐάερον διηρημένον εἰς δύο μέρη. Λειτουργεῖ ἐνταῦθα πεντάτακτος δημοτικὴ σχολὴ μικτὴ ἐξ 97 μαθητῶν (ὧν 30 κοράσια), διδασκόμενον ὑπὸ τοῦ καλοῦ διδασκαλιστοῦ Ἀθαν. Ρίγγα καὶ μῦς βοηθοῦ ὑποθανούσης, καὶ νηπιαγωγεῖον μετὰ 47 νηπίων (ὧν 25 κοράσια) ὑπὸ τὴν πρωτόπαιρον μὲν ἀλλὰ φιλόπονον νηπιαγωγὸν Αἰκ. Φραγ-

σχετικό αριθμό στον πίνακα. Για δύο χωριά, τὸ Γιαλατζίκ (σήμερα Νέα Χαλκιδόνα) καὶ τὸ Κουφάλιοβο (Κουφάλια), ποὺ κατοικοῦνταν τότε ἀποκλειστικά ἀπὸ βουλγαρίζοντες σλαβόφωνους καὶ τὰ ὁποῖα δὲν μνημονεύει καθόλου στὴν ἐκθεσὶ τοῦ ὁ Σάρρος, δανειζόμαστε τοὺς σχετικούς ἀριθμούς ἀπὸ τὸ σύγχρονο σχεδὸν βιβλίο τοῦ D. M. Brancoff¹ (ψευδώνυμο τοῦ D. Misen, πρώην γενικοῦ γραμματέα τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας), ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα στὸ εἶδος του. Ἀπὸ ἄλλες ἐπίσης πηγὲς δανειζόμαστε στοιχεῖα² καὶ γιὰ τὴν κομωπόλη Βασιλικά, ποὺ καὶ αὐτὴ παραλείπεται στὴν ἐκθεση τοῦ Σάρρου.

Δ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Στηριζόμενοι στὰ παραπάνω στοιχεῖα μπορούμε νὰ προχωρήσουμε στὶς ἐξῆς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα:

α) Σύμφωνα μὲ τὴν ἐκθεση τοῦ Σάρρου τὸ 1906 στὸν καζά Θεσσαλονίκης (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πόλη) κατοικοῦσαν 35.672 χριστιανοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 31.827 (ποσοστὸ 89,22 %) ἦταν Ἕλληνες καὶ ἑλληνόφωνες σλαβόφωνοι «πατριαρχικοί», ἐνῶ μόνον 3.845 (ποσοστὸ 10,78 %) ἦταν σλαβόφωνοι «ἐξαρχικοί» βουλγαρίζοντες. Γιὰ τὴν ἴδια περιοχὴ ὁ Brancoff μᾶς δίνει στὸ βιβλίο του τοὺς ἐξῆς ἀριθμούς: σύνολο χριστιανῶν κατοίκων 42.385, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 32.981 (ποσοστὸ 77,81 %) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι «πατριαρχικοί» καὶ 9.404 (ποσοστὸ 22,19 %) Βούλγαροι «ἐξαρχικοί»³. Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Brancoff, ποὺ στηρίζονται στὴ στατιστικὴ τοῦ 1902 τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, δίνουν στὸν καζά Θεσσαλονίκης μεγαλύτερο πληθυσμὸ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε στὴν πραγματικότητα. Προσωπικά θεωροῦμε τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκθέσεως Σάρρου πιὸ ἀκριβῆ, γιατί βασίζονται στὴν τουρκικὴ στατιστικὴ τοῦ 1905 τοῦ Χιλμὴ πασᾶ. Ὡς πρὸς τὸ αὐξημένο ποσοστὸ τῶν «ἐξαρχικῶν» ποὺ μᾶς δίνει ὁ Brancoff (22,19 % ἔναντι 10,78 % τοῦ Σάρρου), φαίνεται πὼς δὲν ἔχει ἄδικο γιὰ τὸ 1902, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι καὶ ὁ Σάρρος μνημονεύει πρόσφατη (1905) ἐπιστροφή ἀρκετῶν σλαβόφωνων χωριῶν στὸ Πατριαρχεῖο ἀπὸ τὸ Σχίσμα, στὸ ὁποῖο εἶχαν προσχωρήσει κατὰ τὸ παρελθὸν (βλ. π.χ. περιπτώσεις χωριῶν Κιρτζιλάρ, Καγιαλί, Ζορμπᾶ, Τσοχαλάρ, Σαρίτσι, Τοψίν).

β) Ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ καὶ ἑλληνόφωνα πληθυσμὸ τοῦ καζᾶ οἱ σλαβόφωνοι ἦταν 10.138, δηλαδὴ ποσοστὸ 31,54 %, ἐνῶ οἱ ἑλληνόφωνοι 21.689

1. Βλ. D. M. Brancoff, *La Macédoine et sa population chrétienne*, Paris 1905, σ. 218-219.

2. Βλ. Παπαδοπούλου, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα, σ. 129, 223.

3. Βλ. Brancoff, *La Macédoine*, σ. 218-221.

(ποσοστὸ 68,46 %). Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σλαβοφώνους σημαντικὸς ἀριθμὸς γνώριζε καλὰ καὶ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ μποροῦσε νὰ χαρακτηριστῇ ὡς δίγλωσσος (βλ. ὅσα γράφονται στὴν ἐκθεση τοῦ Σάρρου γιὰ τὰ χωριά Ἀσβεστοχώρι, Ἀειβάτι, Χαρμάνκιοι, Βαλμάδα, Γιουντζίδα, Σέδες).

γ) Ἀπὸ τοὺς 4.243 συνολικὰ μαθητὲς τῶν ἐλληνικῶν σχολείων 1.604 (ποσοστὸ 37,17%) ἦταν σλαβόφωνοι ἢ δίγλωσσοι καὶ 2.639 (ποσοστὸ 62,83%) ἐλληνόφωνοι. Οἱ σλαβόφωνοι μαθητὲς ἀντιπροσώπευαν τὸ 15,83% τοῦ σλαβόφωνου ἢ δίγλωσσου ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ καζᾶ, ἐνῶ οἱ ἐλληνόφωνοι μόνον τὸ 12,36% τοῦ ἀντίστοιχου πληθυσμοῦ. Αὐτὸ δείχνει καθαρὰ ὅτι εἶχε δοθῇ μεγαλύτερη φροντίδα γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὰ σλαβόφωνα χωριά τοῦ καζᾶ, πράγμα πὺν μπορεῖ ἐξ ἄλλου νὰ τὸ συμπεράνῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει ὁ Σάρρος στὸν ἐπίλογο τῆς ἐκθέσεώς του.

δ) Ἡ ἀναλογία τῶν μαθητῶν (4.243 μαθητὲς) πρὸς τὸ σύνολο τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαιθρου τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης (31.827 κάτοικοι) εἶναι 13,10%, ποσοστὸ, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἱκανοποιητικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη¹, ἐνῶ ἡ ἀναλογία τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς εἶναι 1 μὲ 54, πράγμα πὺν δείχνει μιὰ κατάσταση ὅχι καὶ τόσο καλὴ σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας².

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

Σ. Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

1. Βλ. καὶ Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 233.

2. Πρβλ. καὶ Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 243-244.

RÉSUMÉ

Stephanos J. Papadopoulos, L'état de l'instruction en 1906 dans la campagne du kazas de Thessalonique (un rapport inédit de Démétrius M. Sarros).

Après une brève introduction l'auteur publie un long et inédit rapport du philologue, folkloriste et historien Démétrius M. Sarros, originaire d'Épire, qui en 1906 a fait une tournée dans la campagne du kazas de Thessalonique, en tant qu'inspecteur général des écoles grecques de la Macédoine. Sarros, à son rapport, fournit des renseignements détaillés et importants tant pour les écoles, que pour l'état économique, financier et social des habitants de la région parcourue. L'auteur, après avoir commenté le rapport publié, réunit à un tableau représentatif tous les renseignements qu'ils y sont sur les habitants, les écoles, les élèves, les instituteurs etc; d'ailleurs, en se basant sur les données du rapport, il fait des observations et aboutit à quelques conclusions.